

ГЕОЛОГИ, УУЛ УУРХАЙН КОМПАНИЙН ОРОН НУТГИЙН ХАРИЛЦАА

ГАРЫН АВЛАГА

ГЕОЛОГИ, УУЛ УУРХАЙН КОМПАНИЙН ОРОН НУТГИЙН ХАРИЛЦАА

ГАРЫН АВЛАГА

Улаанбаатар хот 2023 он

МЭДЭГДЭЛ

Энэхүү тайлан, илтгэлийг Австрали Улсын Засгийн газар, Австралийн Гадаад хэрэг, худалдааны яам санхүүжүүлсэн боловч тус тайланд тусгасан үзэл санаа нь Австрали Улсын Засгийн газар бус гагцхүү зохиогчийн үзэл бодол болно. Мөн түүнчлэн энэ тайланд тусгасан үзэл баримтлалыг Австрали Улсын Засгийн газар дэмжиж байгаа гэж ойлгож болохгүй. Тус улсын Засгийн газар энэ тайланд багтсан мэдээллийн бүрэн болон үнэн зөв эсэхийг батлахгүй. Энэхүү хэвлэлд орсон тоо баримт, мэдээ материал алдаа мадагтай, дутуу хагас байж болзошгүй бөгөөд түүнээс үүдэн гарах аливаа хохиролд Австрали Улсын Засгийн газар, хариуцлагатай албан тушаалтан, ажилтан, албан хаагч, гэрээт ажилчид ямар нэг хариуцлага хүлээхгүй болно. Энэхүү тайлан нь ерөнхий мэдээлэл өгөх зорилготой. Аливаа шийдвэр гаргахаас өмнө тайланг уншиж, хэрэглэж буй тал мэдээллийн анхдагч эх сурвалжтай холбогдон, мэдээ баримтаа лавшруулан шалгаж, бие даасан судалгаа хийн, зөвлөгөө авах нь зүйтэй.

ХӨТӨЛБӨР ХЭРЭГЖҮҮЛЭГЧ

АМЕП 2 хөтөлбөрийг Австралийн Гадаад хэрэг, худалдааны яам (Австралийн тусламжийн хөтөлбөр) санхүүжүүлж, Адам Смит Интернэйшнл зөвлөх компани хэрэгжүүллээ.

Adam Smith
International

“Геологи, уул уурхайн компанийн орон нутгийн харилцаа” гарын авлагыг Уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн яам, Австрали Монголын эрдэс баялгийн салбарын хамтын ажиллагааны хөтөлбөр (АМЕП 2)-ийн дэмжлэгтэйгээр Монголын тогтвортой хөгжил, нийгмийн хариуцлагын зөвлөл (ТНЗ) ТББ гүйцэтгэв.

ТНЗ нь геологи, уул уурхайн компаниудад зориулан сэдэвчилсэн цуврал гарын авлагыг боловсруулж буй бөгөөд эхнийх нь энэхүү “Геологи, уул уурхайн компанийн орон нутгийн харилцаа” сэдэвт гарын авлага болно. Цуврал нь “Өргөдөл гомдлын механизм”, “Байгаль орчны менежмент”, “Орон нутгийн гэрээ” гэсэн сэдвүүдээр үргэлжилнэ.

Зохиогч: Б.Алтанбагана

Хянасан: О.Батболд

Редактор: Н.Ариунтуяа

Хавтас болон номын зураг: Б.Цолмонбаяр

Гэрэл зураг: Б.Рэнцэндорж

Эх бэлтгэл: Д.Хулан

Хэвлэсэн: 2023 он, Улаанбаатар хот

ТАЛАРХАЛ

Энэхүү гарын авлагыг бүтээхэд тусалсан байгууллага, хүмүүс, хамтран ажилласан багийн гишүүддээ гүнээ талархаж байна.

Төслийг дэмжсэн Уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн яам, Австрали Монголын эрдэс баялгийн салбарын хамтын ажиллагааны хөтөлбөр (АМЕП 2) -ийн хамт олонд талархлаа илэрхийлье. Мөн гарын авлагын агуулгыг нягтлан үзэж, үнэтэй санал шүүмжээ ирүүлсэн хүмүүст чин сэтгэлийн талархлаа илэрхийлье.

АГУУЛГА

1	УДИРТГАЛ	9
2	ОРОН НУТГИЙН ХАРИЛЦАА ЯАГААД ЧУХАЛ ВЭ?	11
3	ОРОН НУТГИЙН ХАРИЛЦААНЫ АРГА ХЭРЭГСЛҮҮД	15
	3.1 Оролцогч талуудыг тодорхойлох нь	16
	3.2 Оролцогч талыг дүгнэн шинжлэх нь	21
	3.3 Зөвлөлдөх матриц	25
4	ДҮГНЭЛТ	33
5	НОМ ЗҮЙ	34

1. УДИРТГАЛ

Манай улсын нийгэм, эдийн засгийн нөхцөл байдал, монголчуудын өнөөдрийн амьдрал уул уурхайтай салшгүй холбоотой. Бид хэдийгээр мэдэхгүй, анзаарахгүй, хүлээн зөвшөөрөхгүй байсан ч уул уурхайгаас бий болсон эрдэс баялгийн үр өгөөжийг хүртэн амьдарч байна.

Өдөр ирэх тусам өсөн нэмэгдэж буй хүмүүсийн хэрэглээг хангахын тулд жил тутам 4.2 тэрбум тонн эрдэс баялгийг дэлхийн хэвлийгээс олборлож байна. Түүнчлэн дэлхий нийтийн цаг уурын өөрчлөлтийн эсрэг гол зорилт болох эрчим хүчний шилжилтийн түүхий эд уул уурхайн салбараас хараат байна. Тиймээс уул уурхайг эсэргүүцэх, “уул уурхайг зогсоох ёстой” гэж хэлэх нь амархан ч энэ нь бид өөрсдийнхөө өнөөдрийн амьдралын хэв маягийг эрс эсэргүүцэж байгаатай агаар нэг юм.

Хүн төрөлхтөн бид хязгаарлагдмал, эргэн сэргээгдэхгүй нөөц, баялгийг ашиглаж буй гэдэг утгаараа эрдэс баялгийг олборлох үйл ажиллагааг хариуцлагатай хийх боломжтойг хүлээн зөвшөөрөх хэрэгтэй юм. Хэдийгээр байгаль орчин, эдийн засаг, нийгмийн хэв маяг, хүчин зүйлсэд сөргөөр нөлөөлөх эрсдэл өндөртэй гэгддэг ч уул уурхайн үйл ажиллагаа хариуцлагатай байж болно.

Геологи, уул уурхайн компани нь эрэл, хайгуул, олборлолтоос хаалт, хаалтын дараах үе зэрэг бүхий л үе шатандаа үйл ажиллагаа явуулж буй газар нутгийнхаа байгаль орчинд сөрөг нөлөө багатай, орон нутагтаа үр өгөөжтэй, засаглалын хувьд тогтворжсон, хариуцлагатай, санхүүгийн ил тод байдлыг хангаж чадсанаар хариуцлагатай ажиллаж, нийгмийн лицензээ хангах боломжтой.

Танд танилцуулж буй энэхүү гарын авлагыг геологи, уул уурхайн компанийн эзэд, гүйцэтгэх удирдлага, дунд шатны менежерүүд, орон нутгийн харилцааны ажилтан, байгаль орчны ажилтан, геологич зэрэг тухайн орон нутгийн иргэд, төрийн байгууллага, иргэний нийгмийн байгууллагуудтай тогтмол харилцдаг ажилтнуудад зориулан боловсруулсан бөгөөд үйл ажиллагаа явуулж буй орон нутагтайгаа харилцахын ач холбогдол, шаардлагын талаар тайлбарлаж, орон нутгийн сайн хөршийн харилцааг бий болгох, хадгалахад туслах зарим арга хэрэгслийг танилцуулахыг зорилоо.

2. ОРОН НУТГИЙН ХАРИЛЦАА ЯАГААД ЧУХАЛ ВЭ?

Орон нутгийн харилцаа нь тухайн компанийн оршин буй, үйл ажиллагаа явуулж буй газар нутгийн иргэдтэй харилцах, тэдэнтэй харилцан ойлголцож, итгэл, дэмжлэгийг олж авах үйл явц юм.

Уул уурхайн компанийн хувьд үйл ажиллагаа явуулж буй орон нутагтайгаа сайн харилцаатай байх нь маш чухал. Учир нь уул уурхайн төсөл эрэл хайгуулаас эхлээд уурхайн хаалт хүртэл эрдэс, түүхий эдийн төрөл, ордын онцлог, нөөцийн хэмжээнээс шалтгаалан хэд хэдэн үе шат, мөчлөгийг дамждаг. Эдгээр үе шат болгон өөр өөрийн онцлогтой бөгөөд хэдэн жилээс хэдэн арван жил, бүр 100-гаас олон жил үргэлжлэх нь ч бий.

Дараах зургаас харахад уул уурхайн төслийн үргэлжлэх хугацаа хамгийн багадаа 10 гаруй жил байна. Энэ хугацаанд уул уурхайн үйл ажиллагаа нь тухайн орон нутгийн нийгэм, эдийн засаг, байгаль орчинд эерэг болон сөрөг нөлөөллүүдийг шууд болон шууд бусаар үзүүлдэг. Улмаар уурхайн хаалтын дараа ч эдгээр нөлөөллүүд байсаар байдаг. Өөрөөр хэлбэл уурхайн үйл ажиллагаа өрнөх бүхий л хугацааны туршид тухайн уул уурхайн компани болон орон нутгийн хооронд тодорхой харилцаа үргэлжилсээр байдаг. Энэхүү харилцаа эерэг эсвэл сөрөг байх нь тухайн компанийн үйл ажиллагаанд шууд нөлөөлнө.

ГЕОЛОГИ,
УУЛ
УУРХАЙН
МӨЧЛӨГ

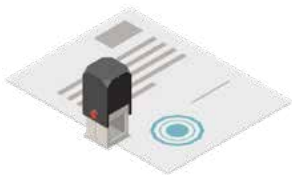
Зураг 1

Ашигт малтмалын тухай хууль, Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай хууль, Бүсчилсэн хөгжлийн удирдлага зохицуулалтын тухай хууль зэрэг Монгол Улсын хууль тогтоомжууд нь иргэдийг уул уурхай, бүтээн байгуулалтын төслүүдийн талаар мэдээлэлтэй байх болон байгаль хамгаалах үйл ажиллагаанд оролцох эрхээр тус тус хангаж байдаг. Тиймээс уул уурхайн компаниуд хайгуул, ашиглалтын тусгай зөвшөөрлөө авах, хадгалахын тулд иргэдийн хуулиар олгогдсон эрхийг хангах үүрэгтэй юм. Түүнчлэн төрийн байгууллагаас олгож буй хайгуул, ашиглалтын тусгай зөвшөөрлөөс гадна орон нутгаас “олгодог” “нийгмийн лиценз” буюу нийгмийн зөвшөөрлийг авах нь уул уурхайн компаниудын хувьд нэн чухал асуудал юм.

Түүнчлэн манай улсын хувьд Эрдэнэт, Багануур зэрэг социализмын үеийн цөөн тооны уурхайнууд л хот суурин газартай ойрхон, дэд бүтцийн хөгжил сайн байна. Ихэнх уул уурхайн төслүүд алслагдмал, хөгжил буурай аймаг, суманд байрладаг. Эдгээр газруудад дэд бүтцийн хөгжил сул, ажилгүйдэл, ядуурал их байгаа нь нууц биш юм. Тиймээс уул уурхайн компанийг энэ дундаа хайгуулын үйл ажиллагаан дээр хүртэл тухайн орон нутгаас ямар нэг хүлээлт тухайн компанийг очихоос өмнө үүссэн байдгийг анхаарах нь чухал юм.

Орон нутгийн сайн хөршийн харилцааг бий болгож чадаагүйгээс амжилтгүй болсон эсхүл удааширсан, зогссон төслийн жишээ олон улсын хэмжээнд тоймгүй олноор дурдагддаг. Тухайлбал, Латин Америкийн нэг уурхайн барилгын ажил 2010 онд есөн сараар хойшилсны улмаас төслийн нэмэлт зардал 750 сая ам.доллар болсон.

Тодорхойлолт

Нийгмийн зөвшөөрөл гэдэг нь тухайн байгууллагын орон нутгийн иргэд, оролцогч талууд, тэдгээрийн үйл ажиллагааг нь хүлээн зөвшөөрсөн байдал болон зөвшөөрч буй түвшинг хэлнэ.

<https://learningforsustainability.net/social-license/>

Нэг улс дахь орон нутгийн зөрчил нь нэг төсөлд жил бүр 100 сая ам.долларын зардал гарахад хүргэсэн. Өөр нэг тохиолдолд, хэд хэдэн гол цахилгаан шугамыг хаасан орон нутгийн зөрчилдөөнөөс үүдэн үйл ажиллагаа бүрэн зогсож өдөрт 750,000 ам.долларын алдагдал хүлээж байв. Ойрхи Дорнодын нэг улсад эрчим хүчний төслийн замыг долоо хоногийн турш хааснаас үйл ажиллагаа нь тасалдаж, өдөрт 20,000 ам.долларын алдагдал гарч байв.

Хайгуулын шатанд ч гэсэн алдагдал гарч байдаг. “Биднийг орон нутгийн иргэдтэй хэлэлцээ хийж байхад өрмийн компанид төлөх мөнгө маань өдөр бүр өсөж байсан. Хэдэн зуун мянган долларыг ийм ийм аргаар үрэх нь ухаалаг биш юм.” Ашигт малтмалын анхны хайгуулын хувьд ажиллаагүй өдөр тутамд цалин хөлс, хайгуулын баазын зардалд 10,000 ам.доллар алддаг гэсэн үзүүлэлт байдаг бол өрөмдлөг, геофизик зэрэг илүү нарийн ажлууд хийгдээд эхэлсэн үед “сул зогсолт”-оос өдрийн 50,000 ам.долларын алдагдал хуримтлагддаг байна.¹

Дэлхийн зах зээлд уул уурхайн бүтээгдэхүүний үнэ ханш байнга хэлбэлзэж, өөрчлөгдөж байдаг. Энэхүү ханш буурах үед уул уурхайн компаниуд зах зээлд тэсэж үлдэхийн тулд аль болох зардлаа бууруулах шаардлага үүсдэг.

¹ Дэвис, Р. & Френкс, Д. (2014). Ашигт малтмалын салбар дахь компани болон орон нутгийн зөрчлийн өртөг. https://sites.hks.harvard.edu/m-rcbg/CSRI/research/Costs%20of%20Conflict_Davis%20%20Franks.pdf

Төслийн үйл ажиллагаанд ямар нэг саад үүсэхэд л худалдан авагчид өөр нийлүүлэгчтэй шууд харилцаж эхлэх магадлалтай энэхүү өрсөлдөөнт зах зээлд уул уурхайн компаниуд орон нутгийн таагүй харилцаанаас үүдсэн бизнесийн саад, удаашралаас тойрч гарах хэрэгтэй юм.

Үүний хажуугаар дээр өгүүлсэнчлэн уул уурхай бол хөрөнгө оруулалт маш их шаардагддаг бизнес. Хөрөнгө оруулалтыг хувьцаа гаргаж хөрөнгө оруулалт татах, эсвэл санхүүгийн байгууллагаас зээл авах зэргээр шийдэж байна. Харин хөрөнгө оруулагчид болон санхүүгийн байгууллагууд тухайн уул уурхайн төслийн эдийн засгийн үр ашигтай байдлаас гадна байгаль орчин, нийгэм, орон нутгийн сөрөг нөлөө, эрсдэлийг тооцож, эдгээрийг бууруулах боломжуудыг компаниудаас шаарддаг болоод байна.

Олон улсын санхүүгийн корпораци (ОУСК), Европын сэргээн босголт, хөгжлийн банк (ЕСБХБ) зэрэг олон улсын санхүүгийн байгууллагууд нийгмийн хариуцлага, Байгаль орчин, Нийгэм, Засаглал (БОНЗ), тогтвортой байдлыг дэмжсэн төслүүдийг нэн тэргүүний ач холбогдолтойд тооцож байгаль орчин, нийгмийн тогтвортой байдлыг хангах үзүүлэлтүүдийг боловсруулан зээлдэгчдээсээ шаарддаг. Монголын банкууд ч гэсэн ялгаагүй энэ төрлийн шаардлагыг нэгэнт тавьж эхэлсэн. Үүний нэг жишээ нь Тогтвортой санхүүжилтийн (ТоС) хөтөлбөр бөгөөд хөтөлбөрийн 8 зарчмын тэргүүн зарчим болох “Байгаль орчноо хамгаалах зарчим”-ын хүрээнд ТоС-ийн гишүүн банкууд уул уурхай, барилга, хөдөө аж ахуй, боловсруулах үйлдвэр зэрэг байгаль орчин, нийгмийн өндөр эрсдэлтэй салбаруудад чиглэсэн тусгай шаардлагуудыг тавьдаг болохоор төлөвлөж байгаа аж. Иймд манай геологи, уул уурхайн компаниудад цаашид байгаль орчин, нийгмийн хувьд илүү хариуцлагатай байж үйл ажиллагаа явуулж буй орон нутгийнхаа дэмжлэгийг авах хэрэгцээ, шаардлага улам бүр нэмэгдсээр байна.

Дэлхий даяар мэдээллийн технологи, интернэт, олон нийтийн сүлжээ маш хурдтай хөгжиж байгаа бөгөөд манай улсын хувьд ч гэсэн ялгаагүй байгаа. Интернэтийн хэрэглээ бидний хувьд ус, цахилгаан гэх мэт өдөр тутмын хэрэгцээтэй бараг л адилхан болсон байна.

ДИГИТАЛ МОНГОЛ 2023 ТАЙЛАН

Нийт
хүн ам
3.42
сая
Гар утасны
холболт
4.80
сая
Интернет
хэрэглэгчид
2.89
сая
Нийгмийн
сүлжээний
идэвхтэй
хэрэглэгчид
2.50
сая
Фейсбүүк
хэрэглэгчид
88.10%
<https://datareportal.com/reports/digital-2023-mongolia>

Дата Reportal вебсайтын “Дижитал 2023 Монгол” тайланд дурдсанаар 2023 оны 1 дүгээр сарын байдлаар² Монгол Улсын хүн ам 3.45 сая байгаа бөгөөд харин гар утас хэрэглэгчийн тоо 4.8 сая, интернет хэрэглэгчдийн тоо 2.89 сая, олон нийтийн сүлжээний хэрэглэгчийн тоо 2.5 сая байна. Энэхүү тайланд дурдсанаар олон нийтийн сүлжээний 2.5 сая хэрэглэгчийн дийлэнх нь буюу 88.1% нь Фейсбүүк ашиглаж байна. Хэн нэгэн иргэн, аж ахуйн нэгжийн санаатай болон санаандгүй алдааг Фейсбүүкээр түгээхэд маш амархан, хялбар болсоор байна. Алслагдмал хөдөө орон нутагт болж буй үйл явдлыг тэр даруйд нь улс даяараа мэдэх боломжтой болжээ. Ийм цаг үед орон нутгийн харилцааны асуудалдаа анхаардаггүй, нутгийн иргэдийн дуу хоолойг сонсдоггүй, оролцогч талуудаа үл ойшоодог компани бизнесийн нэр хүндээ хадгалан үлдэхэд тун амаргүй юм.

Тиймээс уул уурхайн компаниуд зардлаа бууруулах, тогтвортой, саадгүй үйл ажиллагаа явуулахын тулд барилга байгууламж, тоног төхөөрөмжийн шинэчлэлд хөрөнгө оруулдгийн адилаар орон нутгийн харилцаандаа үлэмж хэмжээгээр анхаарч, тодорхой хөрөнгө оруулах нэн чухал шаардлага бий болоод байна.

² DataReportal (2023), “Digital 2023 Mongolia,” <https://datareportal.com/reports/digital-2023-mongolia>

3. ОРОН НУТГИЙН ХАРИЛЦААНЫ АРГА ХЭРЭГСЛҮҮД

Уул уурхайн компанийн хувьд орон нутгийг хөгжүүлэх ажил, төлөвлөгөө боловсруулж болох ч ажил, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхийн тулд хамгийн эхэнд хийх ёстой, хамгийн чухал алхам нь харилцаа үүсгэх, түүнийгээ хадгалах явдал юм. Зөвхөн геологи, уул уурхай гэлтгүй ямар ч сайн бизнесийн төсөл, төлөвлөгөө хийсэн байсан ч төсөлд оролцогч талуудын дунд хангалттай итгэлцэл байхгүй тохиолдолд нуран унадаг. Тиймээс уул уурхайн төслийн үйл ажиллагаанд оролцож буй бүх талууд бусад оролцогчдыгоо хэн болохыг, тэд яагаад энэ төсөлд оролцож байгааг мэдэж байх, улмаар бие биетэйгээ хамтран ажиллаж сурах нь маш чухал юм.

Зөвлөлдөх үйл ажиллагаа бол талууд бие биеэ ойлгох, сайн харилцаа үүсгэхэд чухал зүйл. Энэхүү гарын авлагад дурдагдсан харилцааны арга хэрэгслүүдийг төслийн бүхий л үе шатанд ашиглах боломжтой юм. Хэрэв танай компани хайгуулаас олборлолтын үе шатанд шилжсэн байсан ч эдгээр арга хэрэгслүүдээс аль тохиромжтойг нь сонгон өөрсдийн үйл ажиллагаагаа орон нутагтаа таниулахад ашиглаж болно.

Шинээр төсөл эхлүүлж буй уул уурхайн компаниудын орон нутгийн харилцааны ажилтнуудын хувьд уг төслийн оролцогч талууд нь хэн болохыг бүгдийг мэдэх бодит шаардлага үүсдэг. Түүнчлэн өмнө нь төслийг өөр компани эзэмшиж байсан бол тухайн компанийн орон нутагтайгаа хэрхэн харилцдаг байсан туршлагаас хуваалцаж, улмаар түүнийг сайжруулах шаардлага үүсэж болно. Орон нутгийн харилцааны багийн гол үүрэг нь тухайн компанийн бүх оролцогч талуудтай сайн харилцааг бий болгох явдал юм. Хэдийгээр харилцаа бий болгох гол үүрэг нь та болон танай багт хамааралтай ч Худалдан авалт, Засгийн газрын харилцаа, Хүний нөөцийн хэлтэс гэх мэт компанийн бусад баг, нэгжүүд ч гэсэн орон нутгийн гол оролцогч талуудтай тодорхой хэмжээгээр харилцаж байдаг. Иймд орон нутагтай харилцахдаа компанийн бүх нэгж, ажилтнууд ижил тэгш байдлаар, хүндэтгэлтэйгээр харилцах шаардлагатай.

Тодорхойлолт

Зөвлөлдөх үйл ажиллагаа гэдэг нь төсөл хэрэгжүүлэгч болон оролцогч талын хооронд харилцан хамааралтай харилцаа холбоог удирдах арга хэрэгсэл юм. Энэ арга хэрэгслийн зорилго нь төслийн үйл ажиллагаанд сонирхол бүхий хувь хүн, бүлэг, байгууллагыг идэвхтэй татан оролцуулснаар шийдвэр гаргах үйл явцыг сайжруулж, эрсдэлийг бууруулах юм. Оролцогч талууд ингэж оролцсоноор төслийн урт хугацааны тогтвортой байдал нэмэгдэж, төслөөс орон нутгийн иргэд болон бусад оролцогч талуудын хүртэх үр ашиг нэмэгдэнэ.

3.1 Оролцогч талуудыг тодорхойлох нь

Оролцогч талуудыг тодорхойлох гэдэг нь танай төслийн оролцогч талууд, тэдний сонирхол, энэхүү сонирхол нь төслийн хэрэгжилтэд хэрхэн нөлөөлөхийг олж тогтоон тодорхойлох үйл явцыг хэлнэ. Оролцогч талуудыг тодорхойлох үйл явц анх төслийн загварыг гаргахад янз бүрийн бүлгүүдийн үүрэг, байр суурийг олж мэдэх, тэдэнтэй харилцах зөв арга хэлбэрийг санал болгох хэлбэрээр хувь нэмрээ оруулдаг.

Танай төслийн оролцогч талууд мөн цаг хугацааны туршид өөрчлөгдөж болно. Түүнчлэн оролцогч талууд нэг талынх гэж харагдаж буй ч дотроо өөр өөр сонирхлуудыг агуулж байж болно. Тиймээс бүлэг хүмүүс, орон нутгийн иргэдийг нэг ижил үзэл бодолтой гэж үзэхийн оронд тэдний янз бүрийн бодол санааг мэдэх нь чухал юм.

Тухайн орон нутагтаа хамгийн их нэрхүндтэй эсвэл орон нутгийн тодорхой асуудлуудаар хамгийн их ярьж шаарддаг хүн, бүлэгтэй голчилж харилцах нь хамгийн оновчтой мэт санагдах үе байдаг. Хэдийгээр дээр дурдагдсан орон нутгийн манлайлагчидтай харилцах нь чухал ч эмэгтэйчүүд, үндэсний цөөнх, ядуу, эмзэг бүлгийн иргэд, шилжин ирэгсэд гэх мэт бусад төлөөллийг хэзээ ч орхигдуулж болохгүй.

Тодорхойлолт

Оролцогч тал бол танай төслийн үйл ажиллагаанд сонирхолтой, төслийн үйл ажиллагаанаас нөлөөлөлд өртөж болох, нөлөөлж болох хүмүүс болон бүлгүүдийг хэлнэ. Оролцогч тал нь хувь иргэн, сонирхлын бүлгүүд, төрийн байгууллагууд болон хувийн аж ахуйн нэгжүүд байж болно. Мөн улстөрчид, холбоод, үйлдвэрчний эвлэл, эрдэм шинжилгээний байгууллагууд, байгаль орчны бүлэг холбоод эвслүүд, төсвийн байгууллагууд болон хэвлэл мэдээллийн байгууллагууд багтаж болно.

“Эрх мэдэл”-гүй мэт харагдаж буй хэсгийг аливаа зөвлөлдөх үйл ажиллагаанд оруулахгүйгээр тойргийн гадна үлдээх нь төслийн хэрэгжиж буй орчин, нөхцөл, асуудлуудын талаар бүрэн мэдээлэл авч чадахгүйд хүрч улмаар төсөл бүтэлгүйтэхэд хүрч болно. Амжилттай компаниуд хэн нэгнийг шууд хүлээн зөвшөөрөхөөсөө өмнө тухайн бүлэг, иргэнийг төлөөлөх чадвартай, эрхтэй эсэхийг баталгаажуулахыг хичээдэг. Тиймээс орон нутгийн иргэд, бүлгүүдийг төлөөлөх бүрэн эрх бүхий этгээдийг талууд хамтран тогтоож, олонхын саналын дагуу сонгох нь чухал юм.

Уурхайн компанийн хувьд олон нийт эсвэл орон нутгийн иргэд гэдэгт компанийн үйл ажиллагаа явуулж байгаа шууд болон эргэн тойрны газар нутагт амьдардаг оршин суугчдыг ойлгоно. Компаниуд ихэвчлэн аймаг, сумын Засаг дарга, Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын дарга, байгаль орчин хариуцсан мэргэжилтэн зэрэг төрийн байгууллагуудын холбогдох албан тушаалтнуудтай харилцах замаар өөрсдийн үйл ажиллагаагаа танилцуулах, ойлгуулах асуудлыг шийдвэрлэдэг. Энэ нь хэдийгээр зөв байж болох ч орон нутгийн гол оролцогч тал болох нутгийн иргэдтэй уулзахгүй, саналыг нь сонсохгүй, үл тоох зэрэг нь тун учир дутагдалтай юм.

Иймд орон нутагтай хамаарах аливаа асуудлаар төрийн байгууллагын ажилтнуудаас гадна нутгийн иргэдтэй зөвлөлдөх нь туйлын чухал. Энэ дундаа нутагтаа нэр хүнд бүхий манлайлагч, албан бус “удирдагч”-ийг тодорхойлж зөвлөлдөх нь ач холбогдол өндөртэй байдаг. Тиймээс орон нутгийн янз бүрийн бүлэг, иргэдийг төлөөлөх эрхтэй, чадвартай төлөөллийг тодруулахын тулд тодорхой, уртасгасан хугацааны туршид тухайн орон нутгийн “хэн нь хэн бэ?” гэдгийг тодорхойлох хэлэлцүүлэг өрнүүлэх хэрэгтэй. Гэхдээ ийм “удирдагч” олох үйл ажиллагаа нь байнга үргэлжлэх, өөрчлөгдөх үйл явц гэдгийг санаж байх шаардлагатай.³

.....
³ МОНЦАМЭ: Хүнд даацын тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнийг зогсоохоор зам хаагаад байна <https://montsame.mn/mn/read/99464>

ЗОРИЛГО

Танай төслийн үйл ажиллагаанд нөлөөлж болох, нөлөөлөлд өртөж болох, сонирхол бүхий хүмүүс, бүлгүүдийг олж тогтоон, жагсаалт бий болгох хэрэгтэй. Энэ жагсаалтыг төслийг хэрэгжих явцад олон нийтийн хэлэлцүүлэг, нөлөөллийн үнэлгээ, хамтын ажиллагааны үнэлгээнд ашиглаж болно.

Төслийн үйл ажиллагааг амжилттай эхлүүлэх, хэрэгжүүлэхийн тулд та ямар хүмүүс, бүлэгтэй хамтарч ажиллаж, хамгийн үр дүнтэйгээр харилцах хэрэгтэй вэ гэдгээ нэн тэргүүнд мэдэх хэрэгтэй. Оролцогч талуудыг тодорхойлох үйл явц нь энэхүү шаардлагатай харилцаа холбоог бий болгоход эхлэх цэг юм.

Хэрвээ зарим оролцогч тал өөр нэг оролцогчийг харилцах үйл явцаас гадна байлгахыг хүсэж байгаа нь илэрхий болбол танай байгууллага бүх оролцогч талтай бүгдтэй нь ил тод, нээлттэй, шударга харилцахыг хүсэж байгаагаа заавал хэлэх, ойлгуулахад анхаарал хандуулах хэрэгтэй.

ХЭЗЭЭ ЭНЭ ХЭРЭГСЛИЙГ АШИГЛАХ ВЭ?

Оролцогч талуудыг тодорхойлох нь байнга тогтмол хийх ёстой үйл явц байдаг. Төслийн тодорхой үе шатуудад зарим оролцогч тал хасагдаж, зарим нь шинээр нэмэгдэж орж ирж байдаг. Бүх оролцогч талуудаа амжилттай тодорхойлсны дараа жагсаалтыг хэвээр нь орхилгүйгээр тодорхой хугацаанд шинэчилж, өөрчилж байх шаардлагатай. Түүнчлэн төслийн гадаад оролцогч талуудад анхаарал хандуулахын зэрэгцээ дотоод оролцогч тал буюу ажиллагсад гэсэн орон нутгийн нэг бүлэг байдаг тул тэднийг сонсож, зохих мэдээллээр хангаж байх хэрэгтэй. Ингэснээр ажиллагсад өөрсдийгөө төслийн нэг хэсэг гэж үзэн төслийн үр дүнд эергээр нөлөөлдөг талтай. Түүнчлэн гадна хэсэгт өөр олон оролцогч талууд танай төслийн үйл ажиллагааг ажилтнуудаар тань дамжуулж авч байдгийг мартаж үл болно.

Төслийн эхэнд буюу хайгуулын үеэс эхлэн оролцогч талуудынхаа жагсаалтыг гаргаж төслийн хаагдах хүртэл бүх үе шатанд, мөн төслийн загвар, цар хүрээ, нийгмийн болон байгаль орчны нөлөөлөл өөрчлөгдөх тутам энэ жагсаалтыг хянаж, шаардлагатай өөрчлөлтийг хийж байх хэрэгтэй. Өөрчлөлт их хийгдэж буй үед хамгийн багадаа жилд нэг удаа энэ жагсаалтыг хянаж байгаарай.

ХЭРХЭН ЭНЭ ХЭРЭГСЛИЙГ АШИГЛАХ ВЭ?

Оролцогч талуудаа тодорхойлох үедээ хэн нэгнийг орхигдуулахгүйн тулд эхлээд бүх хүмүүс, бүлгүүдийг тодорхойлно. Дараа нь төсөл хэрэгжих явцад хэн нь илүү чухлыг нарийвчилж тодорхойлж болно.

Нэн түрүүнд одоогийн оролцогч талуудтай уулзаж санал бодлоо солилцох шаардлагатай. Оролцогч талуудын зураглал гаргахдаа байгууллагын гадаад оролцогч талуудтай харилцаа үүсгэн ажиллаж байдаг ажилтнуудаас бүрдсэн багаар тодорхойлуулах нь үр дүнтэй. Бүх төслийн хувьд өмнө нь харилцаж байсан оролцогч тал байдаг. Эдгээр хүмүүсийг эхлээд жагсаан улмаар бусад оролцогч тал бүрийг нэмж оруулна.

Төслийн үйл ажиллагаатай хөрш зэргэлдээ амьдарч буй иргэд, сум орон нутгийн удирдлагууд, ажиллагсад гэх мэт зарим оролцогч талуудыг тодорхойлоход амархан байдаг. Төслийн үйл ажиллагаанд ойрхон байдаггүй боловч сонирхол бүхий оролцогч талуудыг тодорхойлоход бага зэргийн түвэг бэрхшээл учрах нь бий. Жишээ нь, янз бүрийн ТББ, ИНБ-ууд гэх мэт.

Улмаар жагсаалтаа нэмэгдүүлэхэд анхаарч, оролцогч талуудаас өөр хэнийг, ямар бүлгийг нэмж болохыг асуух хэрэгтэй. Энэ үед тоо хэт ихсэж буйд биш харин хэн нэгнийг орхигдуулах вий гэдэгт санаа зовох хэрэгтэй. Дараах асуултууд боломжит оролцогч талуудыг орхигдуулахгүй байхад тус болно.

- Төслийн үйл ажиллагаа хэнд сөргөөр нөлөөлөх вэ?
- Төслийн үйл ажиллагаанаас хэнд ашиг, боломж ирэх вэ?
- Сөрөг нөлөөллийг бууруулах ажлуудыг хэн хэрэгжүүлэх вэ?
- Төслийг амжилттай хэрэгжүүлэхэд хэнтэй хамтарч ажиллах, хэний туршлага, нөлөө чухал вэ?
- Хамгийн эмзэг, үл мэдэгдэх, дуу хоолой нь хүрэхгүй байж магадгүй хүмүүс хэн бэ?
- Төслийн үйл ажиллагааг хэн дэмжиж эсвэл эсэргүүцэж байна вэ?
- Төслийн амжилтад хэн сөргөөр нөлөөлж болох вэ?
- Төслийн үйл ажиллагаанд хэн юугаар хувь нэмэр оруулж болох вэ?
- Шийдвэр гаргагч нар хэн бэ?

Та болон танай багийнхан бүх боломжит оролцогч талуудыг оруулсан эсэхээ дахин дахин нягтлах шаардлагатай. Бүгдийг оруулсан эсэхийг шалгах нэг асуулт бол “Төсөл хэнд эергээр эсвэл сөргөөр нөлөөлөх вэ? Төслийн хэрэгжилтэд хэний дэмжлэг, эсэргүүцэл нөлөөлөх вэ?” гэсэн асуулт. Мөн хэн нэгэн эрх мэдэлтэй хүнийг оруулахаас гадна эмэгтэйчүүд, эмзэг бүлгийнхнийг оруулсан эсэхээ заавал шалгаарай.

ОРОЛЦОГЧ ТАЛУУД, БҮЛГҮҮД

ОРОН НУТАГ

- ▶ Хамгийн ойрхон оршиж буй нутгийн иргэд /малчид/ байгууллагууд
- ▶ Төслийн үйл ажиллагаатай ойрхон суурьшмал бүс /сум/ багийн төв
- ▶ Компанийн сайт, оффистой ойрхон суурьшмал бүс
- ▶ Тогтмол хажуугаар нь өнгөрдөг орон нутгийн иргэд /малчид/ байгууллагууд

ЭМЗЭГ БҮЛГИЙН ИРГЭД

- ▶ Эмэгтэйчүүд / өрх толгойлсон эмэгтэйчүүд
- ▶ Хөгшид / хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд / өвчтэй хүмүүс
- ▶ Хүүхэд/ сургууль / өнчин хүүхэд асрах төвүүд / хүүхэд, залуучуудын бүлэг, клуб
- ▶ Бусад

ТӨРИЙН БАЙГУУЛЛАГА

- ▶ Багийн иргэдийн нийтийн хурал / засаг дарга
- ▶ Сумын ИТХ / засаг дарга / засаг захиргааны ажилтнууд
- ▶ Аймгийн ИТХ / засаг дарга / засаг захиргааны

ажилтнууд

- ▶ Яам / агентлаг/ төрийн захиргааны байгууллагууд/ тэдгээрийн орон нутаг дахь салбарууд

ИРГЭНИЙ НИЙГМИЙН БАЙГУУЛЛАГУУД

- ▶ Улс төрийн намууд
- ▶ Мэргэжлийн холбоод
- ▶ Үйлдвэрчний эвлэл
- ▶ Хөгжлийн байгууллагууд
- ▶ Тусламжийн байгууллагууд
- ▶ Боловсролын байгууллагууд
- ▶ Сүм, хийд
- ▶ Бусад

ДОТООД

- ▶ Төлөөлөн удирдах зөвлөл
- ▶ Дээд удирдлага
- ▶ Үйлдвэрчний эвлэл, ажилчдын холбоо
- ▶ Хувьцаа эзэмшигчид
- ▶ Хуулийн хэлтэс
- ▶ Эрүүл мэнд, аюулгүй ажиллагаа, байгаль орчны хэлтэс
- ▶ Хүний нөөцийн хэлтэс
- ▶ Эмнэлгийн тусламжийн хэлтэс
- ▶ Тээвэр, логиستيкийн хэлтэс

- ▶ Хангамж, худалдан авалтын хэлтэс
- ▶ Ажилтнууд
- ▶ Тэтгэвэрт гарсан ажилтнууд
- ▶ Ажилтнуудын гэр бүл
- ▶ Бусад

САЛБАР

- ▶ Уул уурхайн компаниуд
- ▶ Өрсөлдөгч компаниуд
- ▶ Ханган нийлүүлэгчид
- ▶ Худалдан авагчид
- ▶ Салбарын холбоод
- ▶ Бизнесийн холбоод
- ▶ Бусад

ХУУЛЬ, ХЯНАЛТЫН БАЙГУУЛЛАГУУД

- ▶ Сум дахь газар, хэлтэс
- ▶ Аймгийн газар, хэлтэс
- ▶ Яам, агентлаг, газрууд
- ▶ Олон улсын байгууллагууд
- ▶ Бусад

ТББ-УУД БОЛОН ОРОН НУТГИЙН БАЙГУУЛЛАГУУД

- ▶ Орон нутгийн ТББ-ууд
- ▶ Үндэсний ТББ-ууд
- ▶ Байгаль орчны ТББ-ууд
- ▶ Соёл, урлаг, спортын холбоод

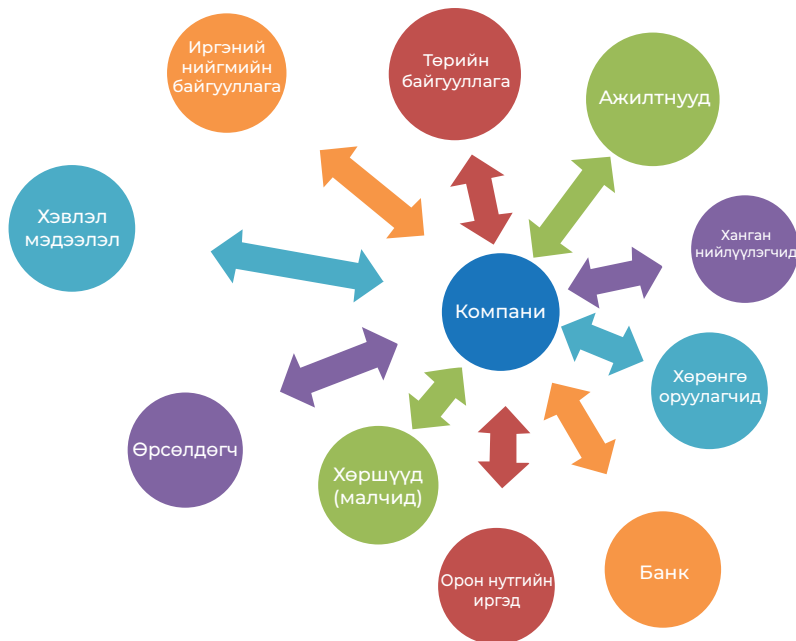
- ▶ Төслийн үйл ажиллагаа, үйл ажиллагааны төрөл, тухайн орон нутагт сонирхол бүхий олон улсын байгууллагууд
- ▶ Бусад

БУСАД БҮЛГҮҮД

- ▶ Ганцаарчилсан идэвхтнүүд
- ▶ Эрүүл мэнд аюулгүй ажиллагааны бүлгүүд
- ▶ Хүний эрхийн бүлгүүд
- ▶ Нийгмийн тэгш байдлын бүлгүүд
- ▶ Улс төрийн бүлгүүд
- ▶ Бусад

ТУСГАЙЛАН СОНИРХСОН ХҮМҮҮС/БҮЛГҮҮД

- ▶ Төслийн газар сонирхол бүхий бүлгүүд (бичил уурхайчид)
- ▶ Компанийн үйл ажиллагаанд сонирхол бүхий бүлэг (өмнө нь байсан хамтрагчид)
- ▶ Салбарын үйл ажиллагаанд сонирхол бүхий бүлгүүд
- ▶ Одоо оролцож буй бүлгүүд
- ▶ Оролцохыг хүсэж буй бүлгүүд
- ▶ Таны оролцохыг хүсэж буй бүлгүүд
- ▶ Хэвлэл мэдээлэл
- ▶ Бусад

ОРОЛЦОГЧ
ТАЛУУДЫН
ЗУРАГЛАЛ

3.2 Оролцогч талыг дүгнэн шинжлэх нь

Оролцогч талыг тодорхойлсны дараа тухайн оролцогч нь төслийн үйл ажиллагаанд ямар сонирхолтой, хэрхэн, ямар хэлбэрээр, хэр идэвхтэй оролцох хүсэлтэй байгааг мэдэх нь чухал. Оролцогч талуудтай бүгдтэй нь үр дүнтэй харилцах үйл явцыг бий болгохын тул оролцогч бүрийн төслийн талаарх болон төслийн нөлөөллийн талаарх хандлага, сонирхлыг зөв ойлгож, тодорхойлохын тулд хүчин чармайлт гаргах хэрэгтэй. Тухайн оролцогчийн төслийн талаарх эерэг эсвэл сөрөг хандлагыг мэдсэнээр тэдэнд тусгайлан зориулсан харилцах стратеги, төлөвлөгөө боловсруулахад дөхөмтэй.

Оролцогч талыг дүгнэн шинжлэх арга хэрэгсэл нь тухайн оролцогч бүрт төсөл хэр чухал болохыг үнэлэхэд тусалдаг. Орон нутгийн харилцаанд энэ аргыг ашигласнаар төслийн үйл

ажиллагаа, төслийн зүгээс орон нутгийн хөгжлийн төлөө хийхээр зорьж буй ажлуудад оролцогчид хэрхэн оролцох сонирхолтой байгааг ойлгоход туслах юм. Түүнчлэн оролцогч талуудын хоорондын холбоо, харилцааг мэдсэнээр төслийн эргэн тойрон дахь харилцаа, холбооны нөхцөл, бүтцийг ойлгоход тус нэмэр болно.

ЗОРИЛГО

Тодорхойлсон оролцогч талынхаа талаарх мэдлэг, тэдэнтэй хэрхэн харилцах талаарх ойлголтоо дараах хэлбэрээр сайжруулах:	▶ Оролцогч талуудын шинж чанарыг тодорхойлсноор улмаар тэдний төсөл дэх сонирхол, харилцаа холбоо, төсөлд нөлөөлөх чадварыг ойлгох;▶ Оролцогч талуудын хоорондын сонирхлын зөрчлийг тодорхойлсноор төслийн явцад эдгээр харилцааг удирдах;▶ Оролцогч талуудын нөлөөлөх чадвар, боломжид үндэслэн оролцогч талуудтай харилцах дарааллыг тодорхойлох;
Орон нутгийн хөгжлийн төлөвлөгөөг боловсруулахдаа янз бүрийн оролцогч талуудтай харилцахад баримтлах аргаа дараах байдлаар сайжруулах:	▶ Хөгжлийн чухал асуудлуудтай холбоотой оролцогч талуудын сонирхлыг гаргаж ирэх;▶ Хөгжлийн хамтын ажиллагаа бий болгоход шаардлагатай оролцогч талуудын хоорондын харилцааг тодорхойлох;▶ Төслийн үе шат бүрт оролцогч тал бүртэй харилцах түвшнийг тодорхойлох. Жишээ нь: мэдээлэх, зөвлөх, хамтрах;▶ Орон нутаг дахь хүүхэд, эмэгтэйчүүд, эмзэг бүлгийн иргэдийг орхигдуулахгүй байх;

Оролцогч талуудын олонхтой нь тэгш, бүрэн хэмжээнд харилцах боломжийг бүрдүүлэхийн тулд танай төслийн үйл ажиллагаанд тухайн оролцогч яагаад заавал оролцох хүсэлтэй байгааг мэдэх нь чухал. Тэдний сонирхол байгаль орчны асуудал уу, эсвэл эдийн засгийн, улс төрийн зорилго уу? Төслийн үйл ажиллагаа явуулж буй газарт өмнө нь амьдарч байсан хүмүүс үү, эсвэл харьцангуй шинэ хүмүүс үү? зэрэг асуултад хариулт олох хэрэгтэй. Гэхдээ эдгээр асуултууд оролцогч бүрт харилцан адилгүй байх бөгөөд хүн бүрийг, оролцогч бүрийг тус тусад нь авч үзэх нь илүү үр дүнтэй. Оролцогч талуудыг нарийвчлан мэдэж чадсанаар та болон танай компани тэдний хүсэл, зорилгыг ойлгох ба энэ мэдлэг нь улмаар тэдэнтэй ойлголцож, сайн харилцаа үүсгэх гол хүчин зүйл болох юм.

Оролцогч талын сонирхлын түвшнийг тодорхойлсноор тэдэнтэй Зөвлөлдөх матрицыг боловсруулах болон хэр их цаг зарцуулах шаардлагатайг шийдэж болно. Оролцогч бүртэй харилцах түвшин нь янз бүр байж болох бөгөөд зөвхөн зөвлөлдөхөөс гадна орон нутгийн хөгжлийн төлөвлөгөөг боловсруулах, хэрэгжүүлэх, орон нутгийн хяналт үнэлгээ хийх зэрэг олон ажлуудад хамтран ажиллах зэрэг арга, хэлбэрүүд бий.

Оролцогч бүрээс төслийн үйл ажиллагаанд хэр их оролцохыг, тэдний үзэл бодол, хүлээлтийг асууж, тэдний талаар илүү ихийг мэдэх тусам тэдэнтэй сайн харилцаа үүсгэхэд дөхөм болдог.

ХЭЗЭЭ ЭНЭ ХЭРЭГСЛИЙГ АШИГЛАХ ВЭ?

Оролцогч талыг дүгнэн шинжлэх арга хэрэгслийг Зөвлөлдөх матриц боловсруулахад ашиглах ба мөн оролцогч талуудын жагсаалтыг шинэчлэх үед хэрэглэнэ. Эхний үед дүн шинжилгээг хайгуулын явцад үндэсний болон олон улсын оролцогч талууд дээр хийх ба үүний дараа төсөл хэрэгжиж эхлэх гэж буй үед болон төслийн томоохон нөлөөлөл (газар хөндөх, нөөцөд хүрэх, орон нутгийн эдийн засгийн боломж бий болох, шилжин ирэгсэд нэмэгдэх, ажилтан авч эхлэх гэх мэт) бий болсон үед орон нутгийн оролцогч талууд дээр хийнэ.

ХЭРХЭН ЭНЭ ХЭРЭГСЛИЙГ АШИГЛАХ ВЭ?

Энэ арга хэрэгсэл нь өмнө тодорхойлсон оролцогч талуудыг гурван шалгуураар хуваарилна:

- (i) Төсөлд хандаж буй байдал
- (ii) Нөлөөлөх чадвар
- (iii) Төслийн нөлөөлөлд (эерэг болон сөрөг) өртөх байдал

Өмнөх арга хэрэгслээр бий болгосон оролцогч талуудын жагсаалтыг ашиглан Оролцогч бүрийн төслийн талаарх хандлага (дэмжигч, дундыг баримтлагч, саад бологч буюу шүүмжлэгч), тэд хэр нөлөөтэй болох (их, дунд, бага), төсөл тэдэнд хэрхэн нөлөөлөх (их, дунд, бага) өртөх байдлаар нь үнэлнэ. Үүний дараагаар оролцогч талуудыг Оролцогч талын дүн шинжилгээ хүснэгтэд (Хүснэгт 2) жагсаан бичиж тэдний төслийн талаарх хандлага, нөлөөлөх чадвар болон төслийн нөлөөлөх байдалд дүн шинжилгээ хийж үнэлнэ.

ЖИШЭЭ-1

Оролцогч А нь нөлөө ихтэй, төслийг дэмждэг бөгөөд төсөл түүнд сөргөөр нөлөөлөх нь бага – жишээ нь төслийн ойр амьдардаггүй орон нутгийн бизнес эрхлэгч;

Оролцогч Б нь төслийн талаар саармаг үзэл бодолтой, тодорхой хэмжээний нөлөөтэй бөгөөд төсөл түүнд тийм их нөлөөлөхгүй – жишээ нь төслийн ойр амьдардаггүй, сургуулийн багш;

Оролцогч Г нь нөлөө ихтэй, төслийг эсэргүүцэгч бөгөөд төсөл түүнд сөргөөр нөлөөлнө – жишээ нь төслийн ойр амьдардаг өөрийн мал, газартай иргэн бөгөөд бэлчээрийн газраа алдахыг хүсэхгүй байгаа;

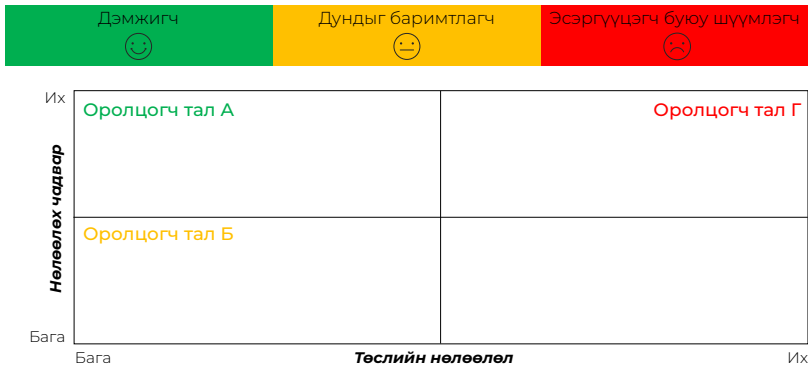
ОРОЛЦОГЧ ТАЛЫН
ДУН ШИНЖИЛГЭЭ

Оролцогч талын нэр	Төслийн талаарх хандлага			Оролцогч талын нөлөөлөх чадвар			Төслийн нөлөөлөх байдал		
	Дэмжигч	Дундыг баримтлагч	Эсэргүүцэгч буюу шүүмжлэгч	Их	Дунд	Бага	Их	Дунд	Бага
Оролцогч тал А	▶			▶					▶
Оролцогч тал Б		▶			▶				▶
Оролцогч тал Г			▶	▶			▶		

Хүснэгт 2

Хүснэгтэд жагсаасны дараа оролцогч бүрийг Оролцогч талын зураглал (Зураг 1) дээр байрлуулна. Босоо тэнхлэгт тэдний төсөлд нөлөөлөх байдлыг заасан ба хэвтээ тэнхлэгт төсөл тэдэнд хэрхэн нөлөөлөхийг заана. Оролцогч талын төсөлд хандах хандлагыг өнгөөр ялгана. Ингээд зураг дээр оролцогч тал бүрийг байршуулна.

**ОРОЛЦОГЧ
ТАЛЫН
ЗУРАГЛАЛ**

Зураг 2

Оролцогч талыг тус бүрээр нь энэ мэтчилэн зураглал дээр байрлуулсны дараа оролцогч талуудын хэнтэй нь түрүүлж, ямар хэлбэрээр ажиллах шаардлагатай байгааг олж харах боломжтой юм. Жишээ нь: Дээрх зураглалын хувьд төслийг эсэргүүцэж буй нөлөө бүхий оролцогч талтай харилцах төлөвлөгөөг яаралтай боловсруулж, эхэлж хэрэгжүүлэх нь чухал байгааг харж болно.

3.3 Зөвлөлдөх матриц

Оролцогч тал нь идэвхтэй, зөвлөлдөх хэлбэрээр оролцдог харилцаа болон идэвхгүй хүлээн авагч байдлаар ханддаг харилцааны хооронд их ялгаа байдаг. Энэ ялгааг ойлгосноор тухайн оролцогчтой ямар түвшинд харилцах шаардлагатай, энэ харилцааг амжилттай байлгах эсэхэд тусална.

Оролцогч талтай харилцах харилцаа албан болон албан бус хэлбэртэй байж болох бөгөөд янз бүрийн үйл ажиллагаа байж болно:

- ▶ Мэдээлэл түгээх
- ▶ Хэлэлцүүлэг, олон нийтийн хурал хийх
- ▶ Орон нутагтай харилцах баг ажиллуулах
- ▶ Сайн дурын бүлгэм, зөвлөл сонгох

- ▶ Өргөдөл, гомдлын механизм хэрэгжүүлэх
- ▶ Мэдээллийн хуудас, сонин, цахим хуудас, сошиал медиа
- ▶ Нээлттэй өдөрлөг
- ▶ Жилийн болон улирлын ээлжит хурал
- ▶ Хандлагын судалгаа
- ▶ Хамтын оролцоотой байгаль орчны нөлөөллийн хяналт
- ▶ Хөгжлийн хөтөлбөр, төслүүд хамтран хэрэгжүүлэх
- ▶ Мэдээллийн төв ажиллуулах

ЖИШЭЭ-2

ХАМТЫН ОРОЛЦООТОЙ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ХЯНАЛТ, ҮНЭЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨР

Уул уурхайн үйл ажиллагаа явагдаж буй орон нутгийн байгаль орчны төлөв байдал, уул уурхайн “сөрөг” нөлөөлөл нь иргэдийн дунд хамгийн их яригддаг сэдэв. Байгаль орчны доройтол тухайн уурхайн үйл ажиллагаанаас болсон уу, эсвэл өөр ямар нэг шалтгаан байна уу гэдгийг тогтоож, иргэдэд зөв ойлголт өгөх нэг аргачлал нь хамтын оролцоотой байгаль орчны хяналт, үнэлгээ байдаг. Уул уурхайн компани өөрсдийн үйл ажиллагаандаа байгаль орчны хяналт, үнэлгээг заавал хийх үүрэгтэй. Энэ үүргээ хэрэгжүүлэхдээ орон нутгийн иргэдийг оролцуулаад, хамтарч ажиллах нь нутгийн иргэдэд ил тод байх, зөв мэдээлэл хүргэхэд туйлын үр дүнтэй байдаг.

Эх сурвалж: "Мөнх ногоон Галба" ТББ

Ханбогд сумын Гурван талт зөвлөл нь Ханбогд сумын засаг захиргаа (5 хүн), малчид (12 хүн), “Оюутолгой” ХХК-ийн талаас (5 хүн) тодорхой тооны төлөөлөлтэйгөөр 2015 оны 6 дугаар сарын 8-ны өдөр байгуулагдсан. Тус зөвлөл орон нутгийн иргэдийн оролцоотой байгаль орчны мониторингийн арга зүйг мал маллагааны хэв маягт зохицуулан, шинжлэх ухааны үндэслэлтэй, талуудын итгэл үнэмшлийг хангасан байхаар шинэчлэн боловсруулсан. Үүний дагуу Ханбогд сумын иргэд, малчид сайн дураар “Мөнх ногоон Галба” ТББ-ыг үүсгэн байгуулсан бөгөөд 2018 оноос эхлэн иргэдийн оролцоотой байгаль орчны мониторингийн төслийг хэрэгжүүлж байгаа юм.

Байгаль орчны мониторинг нь дараах чиглэлүүдтэй байна. Үүнд:

- ▶ Усны нөөц, хур тунадас,
- ▶ Хөрсний эвдрэл доройтол, хөрсний чийг,
- ▶ Бэлчээр ба ашигт ургамлууд,
- ▶ Зэрлэг ан амьтад ба байгалийн задгай уст цэгүүдийн ашиглалт,
- ▶ Агаарын чанар орчны тоосжилт,
- ▶ Уул уурхайн нөлөөнд өртөж болзошгүй газруудад
- ▶ мониторингийн цогц үйл ажиллагаа,
- ▶ Залуу үе, сургуулийн сурагчдад чиглэсэн экологийн боловсролыг дээшлүүлэх ажил зэрэг болно.

Эх сурвалж: “Мөнх ногоон Галба” ТББ

2021 оны эхний хагас жилийн байдлаар мониторингийн ажилд нийт 118 (давхардсан тоогоор) малчин оролцож 168 цэг дээр 5 төрлийн мониторинг хийж байна.

- ▶ Усны мониторинг-86 цэг дээр 85 малчин,
- ▶ Зэрлэг амьтны мониторинг-16 маршрутаар 16 малчин,
- ▶ Бэлчээрийн мониторинг -8 цэг дээр 8 малчин,
- ▶ Хайлаасны тооллого 1 цэгт 5 малчин, Тооройн мониторинг 1 цэгт 1 малчин
- ▶ Сумын төвийн ирээдүйд ашиглах цэвэр усны цооног -18 цэг,
- ▶ Хур тунадасны мониторинг-10 цэг
- ▶ Малчдын гүн өрмийн худаг -15 цэг,
- ▶ Усны чанарын мониторинг -10 цэг,
- ▶ Тоосны мониторинг -5 цэг дээр тус бүр мониторинг хийж байна.

Шведийн Байгаль Хамгаалах Агентлагийн санхүүгийн дэмжлэгээр НҮБХХ-ийн хэрэгжүүлж буй “Байгаль орчны засаглал” хөтөлбөрийн хүрээнд уул уурхай бүхий бүс нутгуудад хамтын оролцоот байгаль орчны мониторинг хийх гарын авлагыг Хил хязгааргүй алхам ТББ-аас боловсруулан гаргасан бөгөөд энэхүү гарын авлагыг Дорноговь аймгийн Айраг, Даланжаргалан, Төв аймгийн Баянжаргалан сумдад хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагаанд суурилан боловсруулжээ. Гарын авлагын холбоосыг “Ном зүй” хэсгээс харна уу.

Эх сурвалж: “Мөнх ногоон Галба” ТББ

Зөвлөлдөх матриц нь зөвлөлдөх төлөвлөгөө боловсруулах эхний шат юм. Оролцогч талаас мэдээллээр хангах, хурал уулзалтад оролцох, төлөвлөгөөнд идэвхтэй саналаа өгөх, хяналтын үйл ажиллагаанд оролцох, орон нутгийн хөгжлийн хөтөлбөрт оролцох гэх зэрэг зөвлөлдөх түвшнүүдээс ямар хэлбэрийг нь сонгож оролцох хүсэлтэй байгааг мэдэх хэрэгтэй. Оролцохыг хүсэж буй хэрэгцээнд тохируулан ажиллах нь зөвлөлдөх, харилцах үйл ажиллагааг илүү чиглэсэн, цаг хугацаа хэмнэсэн болгоход тусална. Бүх оролцогч талуудын хоорондох зөвлөлдөх, харилцах үйл ажиллагаа нь тогтмол, нээлттэй, харилцан ойлголцсон байх нь чухал бөгөөд асуудлын зөвхөн нэг талыг барьсан байдлаар хандаж болохгүй.

ЗӨВЛӨЛДӨХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ҮНДСЭН ЗАРЧМУУД НЬ:

- ▶ Хэрэгтэй үедээ биш тогтмол зөвлөлдөж байх;
- ▶ Зөвлөлдөхийг хүссэн хүн бүртэй зөвлөлдөх;
- ▶ Ярихынхаа хэрээр сонсох;
- ▶ Харилцсан үйл ажиллагаагаа тогтмол бүртгэх (оролцогч талын хариулт, санал болон танай багийн хариултыг тэмдэглэх)
- ▶ Зөвлөлдөх үйл явцаас гарсан асуудал, саналд заавал хариу өгөхөд анхаарах;
- ▶ Өгсөн амлалтаа бүртгэж, хэрэгжилтийг тогтмол хянаж байх;

ЗОРИЛГО

Энэ матриц нь төслийн харилцаа, зөвлөлдөх үйл явцын дэлгэрэнгүй төлөвлөгөөг боловсруулахад болон зөвлөлдөх үйл ажиллагааг тухайн оролцогч талын хэрэгцээ шаардлагад нийцүүлэхэд туслах зорилготой. Жишээ нь, төслийн эхэн үед оролцогч талуудын хооронд эсвэл төсөл болон оролцогч талын

хооронд ямар нэг зөрчил байгааг мэдвэл энэ талаар бүртгэж аван, улмаар цаашдаа шийдвэр гаргах боломжтой болно.

Түүнчлэн матрицыг ашигласнаар оролцогч талтай зөвлөлдсөн талаарх тогтмол мэдээлэлтэй болно. Хэн, хэзээ тухайн оролцогч талтай юу ярилцсан талаар мэдэх боломж бүрдэнэ. Ихэнхдээ ийм төрлийн мэдээлэл тухайн ярилцсан хүний толгойд хадгалагдан үлддэг тул тухайн хүн ажлаас гарахад энэ мэдээллийг авч үлдэхэд анхаарал хандуулах шаардлагатай. Тиймээс оролцогч талтай харилцсан мэдээллээ тухай бүрт нь бүртгэж байх нь харилцааг хэвийн үргэлжлүүлэх боломжийг олгодог. Ийм бүртгэлд ихэвчлэн оролцогч талын бүртгэлийн электрон дата баазыг ашигладаг.

ХЭЗЭЭ ЭНЭ ХЭРЭГСЛИЙГ АШИГЛАХ ВЭ?

Уул уурхайн үйлдвэрлэлийн хамгийн эхний үе шат буюу хайгуулын үе шатнаас эхлэн тухайн орон нутгийн иргэд гэх мэт үйл ажиллагааны шууд нөлөөлөлд өртөж буй оролцогч талтай харилцаж эхлэхдээ ашиглах ёстой. Шууд бусаар өртөж буй оролцогч талууд буюу санхүүжүүлэгч, төрийн байгууллага, ТББ болон бусад байгууллагуудтай тэдний сонирхол, нөлөөллөөс хамааран хайгуулыг эрчимтэй хийж эхлэх үеэс эхэлж болно. Зөвшөөрлийн шаардлагуудаас хамааран эдгээр оролцогч талуудаас ялангуяа төрийн байгууллагатай хамгийн эхний үе шатанд харилцах шаардлага үүсдэг. Уурхайн үйл ажиллагаа эхлэх үед ажилтнуудтай харилцахдаа энэ аргыг ашиглах хэрэгтэй бөгөөд төслийн явцад шаардлагатай ур чадвар, үүнтэй холбоотойгоор ажиллагсад өөрчлөгдөж байдаг тул тэдэнтэй тогтмол харилцаж байх шаардлага байнга үүсэх ба энэ арга хэрэгслийг тухай бүр ашиглаж болно.

ХЭРХЭН ЭНЭ ХЭРЭГСЛИЙГ АШИГЛАХ ВЭ?

Оролцогч талыг дүгнэн шинжлэх хэрэгслийг ашиглан оролцогч бүртэй харилцах хэлбэрийг төлөвлөж болох ба харилцах, зөвлөлдөх түвшин нь өмнөх арга хэрэгсэлд тодорхойлсон тэдний сонирхол, нөлөөлөх чадвар, нөлөөлөлд өртсөн байдалтай зохицож буй эсэхийг хянаж болно.

Ашиглаж буй зөвлөлдөх хэлбэр бүрийн давтамжийг тодорхойлсон хуваарийг гаргах хэрэгтэй. Тухайлбал: Уурхайн аяллыг жил тутам хийнэ, хэвлэлийн мэдээг улирал тутам гаргана гэх мэтээр төлөвлөх ба аль оролцогч талтай ямар хэлбэрээр, ямар давтамжтай харилцсаныг бүртгэх хэрэгтэй. Мөн түүнчлэн оролцогч талаас өгсөн санал, гомдолд хариулсан байдлыг тогтмол бүртгэж байх ёстой. Төслийн бүх үе шатны туршид оролцогч талд албан болон албан бусаар амласан амлалт бүрийг жагсаасан бүртгэлтэй болох нь харилцааг хэвийн үргэлжлүүлэхэд сайнаар нөлөөлдөг.

Зураг 3-т заасан зөвлөлдөх матрицыг ашиглан өмнөх оролцогч талыг дүгнэн шинжлэх хэрэгсэлд тодорхойлсон Оролцогч талын дүн шинжилгээний хүснэгт дэх бүх оролцогч тал бүрт тохирсон зөвлөлдөх аргыг тодорхойлно. Төсөлд болон тухайн орон нутагт ямар нэг өөрчлөлт (жишээ нь: сонгууль) орсон бол Оролцогч талын дүн шинжилгээгээ шинэчлэх хэрэгтэй. Төслийг эсэргүүцэж буй нөлөө ихтэй оролцогч талтай илүү их харилцах шаардлагатайн хажуугаар төслийн нөлөөлөлд ихээр өртсөн, нөлөө багатай оролцогч талд хандсан зөвлөлдөх аргыг тодорхойлох нь дутахгүй чухал асуудал юм.

Таны сонгосон зөвлөлдөх арга оролцогч талуудын өөрийн үйл ажиллагааны талаар мэдээлэхээс эхлээд төслийн үйл ажиллагааг төлөвлөх, шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд тэднийг оролцуулах хүртэл өргөн хүрээтэй байж болно. Матрицад дурдагдсан аргуудыг бүгдийг хэрэглэх албагүй бөгөөд төслийн онцлогт уялдуулах нь чухал юм.

ЖИШЭЭ-3

ӨРГӨДӨЛ, ГОМДЛЫН МЕХАНИЗМ

Оролцогч талуудтай үл ойлголцож, тэдний өргөдөл гомдлыг шийдвэрлэхгүй байснаар компанид үлэмж хэмжээний эдийн засгийн гарз хохирол учрах эрсдэлтэй. Цөөн хүнд хамаарах, шийдвэрлэх боломжтой ялимгүй асуудлыг газар дээр нь шийдэлгүй, үл хайхарч хугацаа алдсанаас болж бүхэл бүтэн уурхайн үйл ажиллагаа хаагдаж байсан жишээ олон байдаг. Тиймээс компаниуд гомдол маргаан шийдвэрлэх механизмыг бий болгох нь нэн чухал.

Том компаниуд ихэвчлэн гомдол, маргааныг зохицуулдаг орон нутгийн харилцааны баг хэлтэс, орон нутгийн харилцаа хариуцсан мэргэжилтэн ажиллуулах зэргээр бүтэц бий болгодог байхад жижиг компаниуд санхүүгийн боломжоосоо хамааран гүйцэтгэх захирал, уурхайн дарга, байгаль орчны мэргэжилтэн, геологич зэрэг албан тушаалтнууд энэхүү үйл ажиллагааг давхар хариуцах нь бий. Гол нь хэн хийхээс илүүтэйгээр энэхүү механизмыг боловсруулж, цаасан дээр буулгаж, улмаар орон нутагтаа танилцуулж, мэдээлэх нь хамгийн чухал юм.

“Энержи ресурс” ХХК-ийн хувьд Орон нутгийн иргэд болон ажиллагсдаас ирсэн гомдлыг хүлээн авч шуурхай шийдвэрлэн эргэн мэдээлэх “Иргэд, хуулийн этгээдээс гаргасан өргөдөл, гомдлыг хүлээн авах, шийдвэрлэх журам” хэрэгжүүлэн ажилладаг. Ингэхдээ өргөдөл, гомдол, хүсэлтийг хүлээн авсан өдрөөс хойш 30 хоногийн дотор хариу өгдөг байна. Санал гомдлыг хүлээн авч, дараах байдлаар бүртгэдэг. Үүнд:

1. Гомдол гаргасан он сар өдөр
2. Гомдол гаргагч хүний мэдээлэл
3. Гомдол гаргагчид хүргүүлсэн авч шийдвэрлэсэн арга хэмжээний талаарх мэдээлэл
4. Гомдол хаагдсан он сар өдөр
5. Гомдол гаргагчид хариу илгээсэн он сар өдөр

Компани нь энэхүү бүртгэлийг хийснээр гомдлын давтамж болон ямар төрлийн асуудал ихэвчлэн хөндөгдсөн зэргийг мэдэх боломжтой ба үр дүнг хянах, мэдээлэхэд ашиглана. Мөн тус компанийнхан сар тутам хүлээж авсан санал, гомдолд дүн шинжилгээ хийж, тайлан гаргадаг байна.

**ЗӨВЛӨЛДӨХ
МАТРИЦ**

Нөлөөлөх чадвар	Их	Сэтгэл ханамжтай байлгах Тогтмол зөвлөлдөх Олон нийтийн уулзалт Хандлагын судалгаа Өргөдөл, гомдлын механизм	Ойрхон харилцах Тогтмол чиглэсэн зөвлөлдөх үйл ажиллагаа Төлөвлөлтөд оролцуулах Хамтран ажиллах Хамтын хяналт хийх Нээлттэй өдөрлөг зохион байгуулах Шаардлагатай асуудлаар семинар, хэлэлцүүлэг өрнүүлэх Өргөдөл, гомдлын механизм
	Бага	Хянаж байх Гол оролцогч талтай ярилцлага хийх Шаардлагатай үед олон нийтийн хурал хийх Тодорхой давтамжтай харилцаж байх	Мэдээллээр хангах Орон нутгийн харилцааны ажилтнаар дамжуулан тогтмол зөвлөлдөх үйл ажиллагаа Өргөдөл, гомдлын механизм Хөгжлийн чиглэлээр хамтран ажиллах Шаардлагатай асуудлаар семинар, хэлэлцүүлэг өрнүүлэх
		Бага	Их

Төслийн нөлөөлөл

Зураг 3

Дээрх хүснэгтийн жишгээр оролцогч тал болон бүлэг бүрт тохирсон харилцах аргуудыг нарийвчлан тодорхойлсны дараа Хүснэгт 3-т заасан Зөвлөлдөх үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг гаргана. Уг төлөвлөгөөнд оролцогч тал бүрийг Оролцогч талын зураглал дээрх одоогийн байршил, тухайн оролцогч талыг ямар байршилд аваачих шаардлагатай байгаа, үүнтэй холбоотойгоор зөвлөлдөх ямар хэлбэрийг ашиглах, ямар үйл ажиллагаа хийх шаардлагатай байгааг тодорхой болгоно. Дараах хүснэгтэд уурхайн орчимд амьдран суудаг малчинтай хэрхэн харилцах талаар төлөвлөхийг жишээ хэлбэрээр харууллаа.

**ЗӨВЛӨЛДӨХ ҮЙЛ
АЖИЛЛАГААНЫ
ТӨЛӨВЛӨГӨӨ**

Оролцогч талын нэр	Одоогийн байршил	Шаардлагатай байршил	Харилцах арга хэлбэр, хийх үйл ажиллагаа
Малчин Дорж	Төслийн нөлөөлөл их	Төслийн нөлөөлөл бага	■ Тогтмол чиглэсэн зөвлөлдөх үйл ажиллагаа хийх
	Нөлөөлөх чадвар их	Нөлөөлөх чадвар дунд/ бага	■ Уурхайн төлөвлөлтөд оролцуулах, ■ Уурхай тэлэх, газар ашиглах үед санал авах
	Хандлага эсэргүүцэгч	Хандлага дэмжигч	■ Хөгжлийн хөтөлбөрт хамруулах ■ Байгаль орчны хамтын хяналт хийх
			■ Үйл ажиллагаанд тогтмол оролцуулах
			■ Өргөдөл, гомдлын механизмаар санал, хүсэлтийг хүлээн авч, шийдэхийг эрмэлзэх

Хүснэгт 3

Төсөл хэрэгжих явцад оролцогч талуудын хэрэгцээ, сонирхол өөрчлөгддөг бөгөөд үүнтэй уялдан оролцогч талтай Зөвлөлдөх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө, арга хэлбэрүүдийг ч гэсэн өөрчлөх шаардлага үүснэ.

Төлөвлөн хэрэгжүүлж буй зөвлөлдөх үйл ажиллагааны үр дүнтэй байдлыг тогтмол хянаж үнэлж байх нь чухал байдаг. Улс болон, орон нутаг, нийгэм эдийн засгийн, байгаль орчны өөрчлөлтүүдээс хамааран оролцогч талууд өөрчлөгдөж, улмаар тэдний хэрэгцээ, шаардлага даган өөрчлөгдөх тул ашиглаж буй арга хэрэгсэл, хандлага тухай бүрт нь удирдаж байхын тулд тогтмол хяналт үнэлгээ хийх хэрэгтэй. Зөвлөлдөх үйл ажиллагаа нь харилцан үйлчлэх үйл явц бөгөөд оролцогч талаас ирж буй мэдээлэл, санал хүсэлт танай компаниас оролцогч талд түгээж буй мэдээлэл, санал хүсэлттэй адилхан чухал гэдгийг санаж байх хэрэгтэй.

Зөвлөлдөх үйл ажиллагааны талаар бүртгэл хөтөлж, үүндээ оролцогч талаас ирсэн санал, хүсэлт, гомдлуудыг оруулна. Ингэснээр хэнтэй хэр хугацаанд, хэр давтамжтай харилцаж байгааг мэдэх боломжтой ба зарим оролцогчдыг орхигдуулахаас, заримыг нь хэт их мэдээллээс үүдэлтэйгээр төвөгшөөхөөс урьдчилан сэргийлэх боломжтой. Оролцогч тал зөвлөлдсөний үндсэн дээр ямар нэг шийдэл, тохиролцоонд хүрсэн үед үүнийгээ гарын үсэг бүхий бичиг баримт (уулзалтын протокол, гэрээ гэх мэт) үйлдэж баталгаажуул. Ийм бичиг баримтын нэг хувийг оролцогч тал бүрт өгөх хэрэгтэй. Гэхдээ уулзалтын үед тэмдэглэл хөтлөх гэж буйгаа оролцогч талд мэдэгдэж тэдний зөвшөөрлийг авах хэрэгтэй ба хэрэв татгалзсан бол хөтлөхгүй байхыг эрмэлзэх нь зүйтэй. Оролцогч талын хувийн мэдээллийг авч буй тохиолдолд хувь хүний нууцыг бусдад тараахгүй байхад маш сайн анхаарах хэрэгтэй. Бүртгэл цаасан эсвэл электрон ямар ч хэлбэртэй байж болох бөгөөд холбоо барьсан оролцогч талуудын жагсаалт, холбоо барьсан огноо, шалтгаан, хариу санал зэргийг системтэйгээр баримтжуулж хадгалж байх нь таны ажлыг хөнгөвчилнө.

4. ДҮГНЭЛТ

Аливаа бизнесийн адил уул уурхайн компанийн хувьд ч гэсэн гол зорилго нь ашиг олж, хувьцаа эзэмшигчдийн хөрөнгийг нэмэгдүүлэх байдаг. Уул уурхайн бизнес бол хөрөнгө оруулалт их шаарддаг, бусад салбарын бизнестэй харьцуулахад ашиг нь удаан хугацаанд бий болдог өөрийн гэсэн өвөрмөц онцлогтой салбар. Тиймээс орон нутгийн таагүй харилцаа, үл ойлголцлоос үүдсэн үйл ажиллагааны саатал, зогсолт, нэмэлт зардал гаргахгүй байхад анхаарах зайлшгүй шаардлагатай.

Орон нутгийн сайн харилцааг бий болгож “нийгмийн зөвшөөрөл” авахын тулд компанийн удирдлага болон хариуцсан ажилтнууд нь дараах зүйлсийг хийх нь чухал юм. Үүнд:

01	02	03	04	05
Орон нутгийн болон бусад оролцогч талуудыг тодорхойлох	Тэдгээр оролцогч талуудын танай үйл ажиллагааны талаарх санал бодол, танай үйл ажиллагаа тэдэнд хэрхэн нөлөөлөх, танай үйл ажиллагаанд тэд хэрхэн нөлөөлж чадахыг үнэлэх	Үнэлгээнд үндэслэн оролцогч талын зураглалыг гаргах	Зураглалд үндэслэн зөвлөлдөх матрицыг бий болгох	Зөвлөлдөх төлөвлөгөөг боловсруулах, хэрэгжүүлэх

Эдгээр үйл ажиллагааг хийснээр тухайн компани аль болох богино хугацаанд орон нутагтайгаа сайн хөршийн харилцаатай болж, улмаар бизнесийн ашиг орлого, нэр хүндээ нэмэгдүүлэн тогтвортой хөгжих бүрэн боломжтой юм.

5. НОМ ЗҮЙ

1. <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/mn/UNDP-TRAINING-MODULE-ON-RESPONSIBLE-MINING-IN-MONGOLIA--MONGOLIAN.pdf>
2. Дэвис, Р. & Френкс, Д. (2014). Ашигт малтмалын салбар дахь компани болон орон нутгийн зөрчлийн өртөг. https://sites.hks.harvard.edu/m-rcbg/CSRI/research/Costs%20of%20Conflict_Davis%20%20Franks.pdf
3. DataReportal (2023), "Digital 2023 Mongolia," <https://datareportal.com/reports/digital-2023-mongolia>.
4. МОНЦАМЭ: Хүнд даацын тээврийн хэрэгслийн хөдөлгөөнийг зогсоохоор зам хаагаад байна <https://montsame.mn/mn/read/99464>
5. International Financial Corporation - Stakeholder Engagement: A Good Practice Handbook for Companies Doing Business in Emerging Markets, 2007
6. International Council on Mining and Metals - Community Development Toolkit, 2012
7. International Council on Mining and Metals - Understanding Company-Community Relations Toolkit, 2015
8. "Энержи Ресурс" ХХК: Нийгмийн хариуцлагын тайлан 2021 <https://energyresources.mn/public/storage/reports/May2022/A0qt5zdxxCPZReDJ6IJX.pdf>
9. "Оюутолгой" ХХК - Хамтын оролцоотой байгаль орчны хяналт, үнэлгээний хөтөлбөр, <http://ot.mn/participatory-environmental-monitoring/>
10. ХАМТЫН ОРОЛЦООТОЙ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МОНИТОРИНГ ГАРЫН АВЛАГА <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/mn/КНОВОМ-garyn-avlaga-FINAL-May-2021.pdf>
11. НҮБ-ын Хөгжлийн хөтөлбөр: Хариуцлагатай уул уурхайн жишиг шаардлага ба үнэлгээний аргачлал <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/mn/3a9d885828fa51337a66f7d13ab5754377e3cc764827c0a2988b182bb2c07cc8b.pdf>

Монгол Улс,
Улаанбаатар хот 15160,
Чингэлтэй дүүрэг, 1-р хороо,
Энхтайваны өргөн чөлөө-4,
Экспресс Тауэр, 701-2,

<http://cssmongolia.org/>

info@cssmongolia.org,
css.mongolia@gmail.com

7711 7723

[cssmongolia](#)

[cssmongol](#)

Council for Sustainable
Development and Social
Responsibility

